

Андрій ФОМЕНКО

ректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України,
полковник поліції

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МЕДІАТОРІВ

Вирішення тих чи інших юридичних конфліктів в Україні та багатьох інших державах світу первинно асоціюється з органами судової влади. Проте в умовах динамічного розвитку та стрімких змін у різних сферах життєдіяльності суспільства особливо важливими є вироблення та напрацювання нових механізмів ефективного та якісного вирішення правових конфліктів. Для Української держави одним із таких механізмів є медіація.

Розвиток інституту медіації припадає на другу половину ХХ ст. Зародження медіації почалося у державах англосаксонської правової системи, а згодом почалась інтеграція в країни континентальної правової системи. Медіація в Україні почала розвиватися ще в 90-х рр. ХХ ст., однак проблематика медіаційної процедури вирішення юридичних конфліктів значно більше актуалізувалася у світлі прийняття Закону України «Про медіацію» 16 листопада 2021 р., яким визначено порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту, принципи медіації, статус медіатора, а також вимоги до підготовки медіатора та ін.

Тож, сьогодні проблематика підготовки медіаторів має як теоретичне, так і прикладне значення для розвитку української правової системи.

Питання медіації загалом та підготовки медіаторів в Україні та зарубіжних країнах виступали об'єктом дослідження таких науковців як Ф. Аббасова, М. Баймуратов, І. Бут, А. Джеремі, А. Дутко, І. Ізарової, М. Колеснікова, А. Комзюк, Н. Малова, Є. Макаренко, Г. Огречука, Л. Романадзе, Є. Сільвестрі, В. Тацій, Дж. Томаса, О. Фрицький, Л. Фуллер, А. Шаповалова, Т. Шинкар та ін. Проте у сучасних умовах проблематика підготовки медіаторів потребує нових досліджень, враховуючи зарубіжний досвід, що заповнить існуючі прогалини у цьому напрямі та надасть можливість поглянути на це питання з позицій чинного законодавства.

Системне впровадження медіації в Україні почалося у 90-ті рр. ХХ ст. у межах діяльності некомерційних громадських організацій. Перші організації або групи медіації були створені в 1994 р., а 1995-1997 рр. пов'язують із першим досвідом застосування медіації. Завдання фахівців, які працювали у цій сфері, полягало у тому, щоб не тільки на практиці дізнатися, наскільки ця технологія може бути застосована в Україні, а й розробити механізми впровадження медіації у наявну систему роботи з конфліктами. До того ж, у кожному регіоні з'являлася і певна спеціалізація в сферах застосування медіації [1, с. 34]. Перший досвід застосування медіаційної процедури в Україні відбувся у сфері сімейних, трудових, споживчих та інших конфліктах, надалі ця технологія апробувалася та в інших сферах взаємовідносин різних суб'єктів права.

Інтеграція медіації в Україні пройшла низку етапів, ключовим серед чого безперечно стало прийняття Закону України «Про медіацію» 16 листопада 2021 р., що виступило значним досягненням, разом із тим викликало низку питань, серед яких вимоги до підготовки медіаторів.

Згідно зі ст. 10 «Підготовка медіаторів» Закону України «Про медіацію», базова підготовка медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання. Програма базової підготовки медіатора включає теоретичну підготовку і відпрацювання практичних навичок. Підготовку медіаторів здійснюють суб'єкти освітньої діяльності. Підготовка медіаторів, окрім базової, може включати спеціалізовану підготовку відповідно до програм навчання, розроблених суб'єктами освітньої діяльності. Після проходження базової та/або спеціалізованої підготовки та підтвердження набутих компетентностей видається відповідний сертифікат. Суб'єкти освітньої діяльності, що здійснюють підготовку медіаторів, ведуть реєстри своїх випускників, в яких

зазначаються відомості, передбачені частиною четвертою цієї статті [2]. У цьому зв'язку важливо звернутися до досвіду зарубіжних країн та запропонувати шляхи удосконалення функціонування медіації в Україні.

Сьогодні в Австрії налічується понад 4000 медіаторів, які мають право діяти самостійно або бути частиною якоїсь організації, та існує близько 60 установ, яким дозволено навчати професійних медіаторів. Правове регулювання основних принципів медіації, професійної підготовки та акредитації медіаторів в Австрії передбачено Цивільним законом про Медіацію. Щоб бути акредитованим, кандидат має бути включеним до списку осіб, що формується регіональним Верховним Судом. Так, медіатор має право претендувати на включення до такого списку, якщо він відповідає певним критеріям: мінімальний вік – 28 років; не менше 200 годин професійного навчання в одному з акредитованих закладів (навчання повинно проходити тільки в зареєстрованих навчальних закладах, у тому числі в університетах). Кожні п'ять років медіатори мають проходити підвищення кваліфікації [3]. Вважаємо, що позитивним, серед іншого, у досвіді Австрії є вимога акредитації закладів, що здійснюють професійне навчання.

Практика Нідерландів свідчить, що роль представників із питань медіації при судах є дуже важливою. Нідерландські координатори з питань медіації є суддями, що несуть відповідальність за сприяння проведення присудової медіації. Вони є контактними особами для інших суддів та співробітників судів, які мають запитання, що стосуються медіації. Координатори з питань медіації забезпечують зв'язок між керівництвом суду, суддями та офісами із адміністрування медіації. Як представники з питань медіації, так і координатори з питань медіації періодично звітують перед керівництвом судів. Координатори з питань медіації забезпечують якість процедури направлення на присудову медіацію та комунікують із широким колом науковців, юристів, медіаторів задля удосконалення такої процедури [4].

Законом від 03 січня 1973 р. створено інститут медіатора Французької Республіки. У Франції медіаційні послуги надають громадські організації, а медіатори мають бути акредитовані прокурором, після чого можуть підписати контракт із Міністерством юстиції Франції щодо надання послуг медіації. Вони є безкоштовними для учасників процесу й оплачуються з державного бюджету. Медіатор може отримати статус публічної особи. Робота медіатора полягає в наданні підтримки особам, які оскаржують рішення державних органів, а також у посередництві між ними і державним органом для укладення мирової угоди. Медіатор також уповноважений вести розслідування й отримувати будь-яку інформацію і пояснення, що стосуються його роботи, від державних органів і має у своєму розпорядженні в кожному департаменті своїх представників [5]. З 1978 р. у Франції введено посаду судового медіатора, прямими обов'язками якого було забезпечення досудового урегулювання спору. Суддя за згодою сторін призначає медіатора, яким може бути фізична особа чи некомерційна організація [6].

У червні 2009 р. Сенат Італії ухвалив Закон «Про медіацію», відповідно до якого медіація вводить як обов'язкову стадію в суді за окремими категоріями – спори про страхування, фінансові, банківські спори, спори між партнерами фірм тощо. Адвокат зобов'язаний інформувати свого клієнта про можливість звернутися до послуг медіатора [7, с. 226]. Щодо освіти, то особа, яка виявила бажання стати посередником в Італії, повинна володіти ступенем або дипломом, принаймні еквівалентним університетського ступеня після закінчення трьох років навчання або (як альтернатива) бути членом професійної асоціації або організації та пройти як мінімум дворічні курси перепідготовки у закладах, які є акредитованими Міністерством юстиції, а також протягом дворічного періоду перепідготовки вони повинні приймати участь як стажисти щонайменше в двадцяти процедурах медіації. Провайдери навчання, що видають сертифікати, що медіатори пройшли необхідні курси навчання, є державними або приватними органами, акредитованими Міністерством юстиції за умови, що вони відповідають встановленим стандартам [8]. Таким чином, в Італії досить вагому увагу приділяють саме підготовці медіатора, де рівень освіти медіатора повинен відповідати університетському ступеню.

Отже, першочергово медіація як альтернативний спосіб вирішення конфліктів застосовувалася у приватній сфері, а саме в сімейних спорах, у подальшому ця процедура почалася використовуватися і в більш складних конфліктах та публічній сфері. Узагальнюючи вітчизняний зарубіжний досвід підготовки медіаторів, необхідно

зазначити, що прийняття 16 листопада 2021 р. Закону України «Про медіацію» сприятиме в подальшому більш ефективному провадженню медіації в Україні. Однак, низка питань, у тому числі й підготовка медіаторів, потребуватиме удосконалення, зокрема, потрібно розробити державний стандарт підготовки медіаторів. Особливий інтерес викликає положення щодо реєстру медіаторів в Україні – хто саме має бути суб'єктом реєстрації. Вважаємо за доцільне закріпити цю функцію за Міністерством юстиції України. У подальшому потребуватиме уточнення моделі медіації: приватна чи публічна. В умовах розвитку громадянського суспільства в Україні та співробітництва з публічною владою важливим є реалізація громадського контролю за якістю надання послуг у сфері медіації. Важливим є розробка механізмів щодо інформування громадян про можливість застосування медіації як альтернативного способу вирішення спору. Однак, найбільша увага має приділятися освітній складовій медіатора – саме це питання вимагає подальших дискусій та наукових розробок.

1. Супрун Г. Зарубіжний досвід підготовки медіаторів та можливості його застосування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №1. С. 34-37.
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 7. Ст. 51.
3. Про медіацію, або як швидко вирішити конфлікти, не звертаючись до суду: Збірник статей: Український Центр Медіації при Києво-Могилянській бізнес Школі. URL: https://www.academia.edu/3371628/History_of_Mediation_Movement_2010_Как_все_начиналось_история_зарождения_и_развития_медиации_
4. Присудова медіація: досвід Нідерландів. URL: <https://law.chnu.edu.ua/prysudova-mediatsiia-dosvid-niderlandiv/>
5. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів. 2018. 24 с.
6. Іщенко О. М. Медіація в кримінальному процесі: зарубіжний досвід та перспективи України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Т. 2. Вип. 39. 2016. С. 126-129.
7. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11-12. С. 225-245.
8. Медіація в странах Европейского Союза (ЕС). URL: <http://fedim.ru/mediatsiya-v-mire/>.

Лариса НАЛИВАЙКО

проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВРЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ У СВІТЛІ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МЕДІАЦІЮ»

Медіація як альтернативний спосіб вирішення правових спорів набуває популярності в Україні, оскільки є ефективною процедурою і користується довірою осіб, які зацікавлені у мирному та доброзечному урегулюванні конфліктів.

Актуалізація застосування медіації обумовлена і викликами пандемії коронавірусу (COVID-19) та економічними наслідками карантинних обмежень. Це пов'язано з примноженням, зокрема, сімейних спорів і посиленням навантаження на судову систему загалом. Стрімкий розвиток цієї сфери призвів до нагальної потреби прийняття закону про медіацію, над яким працювали провідні осередки медіаторів України.

Але прийняття відповідного закону є лише початком тривалого процесу його реалізації на практиці. Отож дослідження міжнародного досвіду медіації та її правового забезпечення не втрачає актуальності.

Процес утворення та інституціоналізації медіації в Україні, а також особливості його застосування знайшов своє наукове опрацювання та осмислення у працях таких вчених, як Ю. Бауліна, В. Бевзенко, О. Белінська, В. Бучко, М. Вікторчук, М. Гвоздирев,